

חזון של מדינה דמוקרטית, ליברלית, מודרנית ויהודית

זאב תדמור
25.5.2002

מבוא

במסגרת התכנית "פורום אחריות לאומית" במרכז יצחק רבין, שבאותו זמן עמדתי בראשו, נעשה ניסיון לגבש חזונות למגזרים השונים של האוכלוסייה. הכוונה הייתה שעל פי חזונות אלה תתגבש הסכמה לאומית לחזון משותף. בטרם שהעבודה הושלמה קבוצה מתוך הפורום גיבשה את "אמנת כנרת". הדברים המובאים למטה הם טיוטה לחזון החילוני.

1. השייכות לעם היהודי כערך מייסד

תחושת השייכות לעם היהודי של קבוצה זו נובעת מהשייכות "המשפחתית", ההזדהות וההפנמה של הערכים המוסריים תרבותיים של העם היהודי, והמסורת וההיסטוריה של העם היהודי. תחושת שייכות זאת היא חילונית ואיננה נובעת מאמונה דתית. מאז תקומת מדינת ישראל, תחושת שייכות בסיסית זאת חוזקה, שורינה ונעטפה ברובד נוסף של שייכות ומחויבות למדינת ישראל ולהמשך קיומה, של אהבת ארץ ישראל, השפה העברית והתרבות הישראלית החדשה המתהווה. קבוצה זו מרגישה שרק במדינת ישראל העצמאית יכולים העבר בן אלפי השנים, ההווה והעתיד של עם ישראל להתחבר לשלמות אחת ללא תפרים.

2. מדינה יהודית ודמוקרטית

קבוצה זו מאמינה שבן ובת העם היהודי יכולים לממש את מלוא זכויותיהם הלגיטימיות, כפרטים וכקבוצה, רק במדינה שהיא גם יהודית וגם דמוקרטית. זאת כפי שזה מוכר ומוקנה ע"י משפחת העמים לכל בן ובת עם אחר. מדינה יהודית ודמוקרטית בה השפה העברית היא שפה רשמית, בה החגים היהודים הם חגים רשמיים, בה יום השבת הוא יום מנוחה רשמי, בה ערכים מרכזיים המעוגנים בהיסטוריה והתרבות של עם ישראל, בה מערכת חינוך המקנה ערכים אלה לדורות הבאים, בה הרשות המבצעת, הרשות השופטת, הרשות המחוקקת וכל נבחרי הציבור נאמנים לערכיה, ובה הצבא והמשטרה מופקדים ואמונים על הגנתה. מדינה יהודית ודמוקרטית בה לכל המיעוטים החיים

בקרבה מוקנות זכויות וחובות אישיות אזרחיות השוות לאלה של הרוב, וכן הזכות לביטוי קולקטיבי של מסורת, תרבות ולאום.

3. היסודות העיקריים של מדינה דמוקרטית וליברלית

הערכים הבסיסיים הללו שהם חלק בלתי נפרד ממדינה יהודית ודמוקרטית, כוללים: ממשלה דמוקרטית השואבת סמכותה מהאזרחים ושהיא מוגבלת בחוק ומבטיחה ושומרת על חופש אזרחיה, מערכת שיפוטית עצמאית, סמכות אזרחית ובקרה אזרחית על הצבא, המשטרה והשירותים החשאיים, הפרדה ואיזון בין הרשות המחוקקת, השופטת והמבצעת, הפרדה בין סמכות אזרחית שסמכותה על כל אזרחי המדינה לבין סמכות דתית (הפועלת מכוח הסמכות האזרחית) שסמכותה רק על אלו המשתייכים מרצונם לקהילה הדתית, זכויות פרט בסיסיות המעוגנות בחוק, חופש דבור, עיתונות ותקשורת, חופש התארגנות, חופש המחקר המדעי וחופש אמונה משוחררת מכל לחץ. ערכים אלה הם ערכי יסוד של כל הדמוקרטיות הליברליות ומעוגנים עמוק בתרבות המערבית.

השקפת העולם החילונית שוללת כל כפייה של אורח חיים, מנהגים או טקסים דתיים. מחשבה עצמאית וחופשית חשובות בעיניה לא פחות משחשובות האמונה הדתית וקיום מצוות הדת לדתיים.

4. הערכים החברתיים ואופי החברה

קבוצה זו חותרת לעיצוב חברה המטפחת ערכים הומניסטיים אוניברסליים של צדק ומוסר, חברה אשר שמה במרכז את האדם החושב הרציונלי האחראי על מעשיו, חברה סובלנית הדוגלת בהגינות אישית בסיסית, חברה השואפת להבטיח חיים נוחים ומשוחררים ממחסור לאזרחיה עם שוויון הזדמנויות לכל בכל ותמיכה בחלש, חברה המטפחת אהבת אדם וארץ וגאווה לאומית ללא התנשאות תוך כבוד לזולת ולאחר, חברה המקדמת רפואה מדעית מודרנית למען בריאות ואורך חיי אזרחיה; חברה המקדמת מדע וטכנולוגיה מודרנית וכלכלה מצליחה, חברה הפועלת מתוך שיקולים רציונליים, חברה המעודדת יצירה תרבותית ואמנות, חברה המטפחת תרבות דבור, נימוסים, אכפתיות ומעורבות חברתית, חברה חרוצה מריטוקרטית האוהדת הצלחה המושגת בעבודה קשה, ביצירתיות ויוזמה.

5. חברה לומדת ופתוחה

קבוצה זו רואה בחינוך בבית ובחינוך הפורמלי מכשיר מרכזי לעצוב החברה. היא שואפת לחברה שיודעת להעריך ולכבד חינוך ולימוד על פי מסורת אלפי השנים של עם ישראל, חינוך שהוא לא אתנוצנטרי אלא אוניברסלי, תוך מתן דגש מספיק להיסטוריה, המורשת והתרבות של עם ישראל, חינוך שהוא מריטוקרטי ביסודו, חינוך ליושר אינטלקטואלי לחשיבה ביקורתית ובלתי תלויה, למחויבות לאמת וכבוד לעובדות, ולפתיחות לדעות אחרות.

קבוצה זו שואפת לחברה שרואה בלימוד מתמשך לאורך כל החיים דרך חיים; חברה המכבדת מורים ומחנכים; חברה הדואגת שכל ילד וילדה במערכת החינוך הפורמלי יצוידו בכלים בסיסיים של ידע, מיומנויות וערכים אשר חיוניים להפכם לאזרחים מועילים המסוגלים להתמודד עם העולם המודרני הגלובלי המתקדם.

6. חברה המבקרת את עצמה, מקבלת את השונות ומטפחת לכידות.

קבוצה זאת שואפת לחברה שמסוגלת לבקר את עצמה, את אפיה, מעשייה, שאיפותיה ומטרותיה בביקורת בונה, בתבונה, תובנה ורציונליות; לשם כך היא זקוקה לתקשורת לה מובטח "חופש עיתונות" ואשר מגלה אחריות, חכמה, דרך ארץ ואנושיות; אשר איננה נשלטת ע"י מתי מעט, ע"י אינטרסים פוליטיים, כלכליים או אחרים, ואשר איננה רודפת בצע ואיננה דורסנית, יומרנית או מתנשאת, תקשורת היודעת להקשיב, והמבינה שהיא משרתת את הצבור.

קבוצה זו שואפת לחברה המכבדת שונות אישית ותרבותית קבוצתית אבל בלא לוותר על הכורח לטיפוח חברה רציונלית הומניסטית מדעית וטכנולוגית אשר דורשת, לצד כיבוד השונות, מידה רבה של הידברות ומיזוג ליצירת ליבה משותפת מאחדת.

7. המערכת הציבורית-פוליטית וערכיה

קבוצה זו שואפת לחברה בה המערכת הציבורית היא נקיית כפיים, מוסרית, מקצועית, אחראית, יעילה ורגישה, בה האזרח איננו הנשלט אלא השולט, בה אזרח איננו "הנישום" אלא "משלם

המסים", בה נבחרו העם מיצגים, בראש וראשונה, את האינטרס הלאומי ואינטרס שולחיהם, ורק לאחר מזה את עצמם ואת מפלגתם; בה החלטות מתקבלות מתוך שקולי טובת הכלל, באחריות וביסודיות, תוך לימוד הנושא והבנת השלכותיהן.

8. ממשלה המטפחת כלכלה מודרנית מדעית טכנולוגית המשולבת בעולם המפותח.

העושר והעוני של העמים לאורך ההיסטוריה נקבעו במידה רבה ע"י יכולתם הטכנולוגית – כלכלית אשר בעצמה מעוגנת ברמתם המדעית והתרבותית. קבוצה זו מאמינה שהדרך היחידה בה ניתן להבטיח את שגשוגה של מדינת ישראל, את איכות חיי תושביה ואת הישרדותה לאורך ימים היא ע"י טיפוח כלכלה מודרנית המעוגנת בטכנולוגיה ומדע והמשולבת בעולם המתקדם. רק כלכלה כזו תוכל לספק את המשאבים הנחוצים לקיום חברה ומדינה אליה קבוצה זאת שואפת; רק כלכלה כזו תוכל לספק את המשאבים והמיומנות לקיום מערך בטחוני המבטיח הישרדות פיזית בסביבה עוינת; רק כלכלה כזו תוכל להבטיח שמירה הולמת על איכות סביבה ותיקון נזקים שנגרמו בעבר תוך "להט היצירה" וחוסר תודעה סביבתית.

9. ממשלה הדואגת להישרדות ארוכת טווח ומטפחת מערך בטחוני חזק ולכידות לאומית.

מדינת ישראל נמצאת בשכנות לעמים ערביים, המהווים חלק מעולם האיסלאם הענק. עמים אלה ועולם זה לא הפנימו ולא קיבלו את חזרת עם ישראל לארץ ישראל, אותה הם רואים אדמה ערבית וקדושה לאיסלאם. המשטר ברוב המכריע של מדינות עולם זה הוא לא דמוקרטי, יש בו השפעה גדולה לפונדמנטליזם דתי קיצוני, והוא דוחה מכל וכל את הליברליזם והמודרניות המערביים. אבל ישראל, אם היא רוצה להישרד חייבת להיות מודרנית ומערבית. לפיכך יש בינינו לבין עולם זה קונפליקט עמוק שעלול להימשך דורות. קונפליקט זה יכול להיות רדום, או מתפרץ במלחמות עם סכנה גוברת של נשק לא קונבנציונלי. לפיכך מדינת ישראל חייבת לשמור לאורך זמן רב על מערך בטחוני חזק מאד, תוך טיפוח יכולת טכנולוגית מדעית גבוהה המבטיחה פער רחב על שכנותיה. מטרה זאת יכולה להיות מושגת רק בתנאים הבאים: כלכלה חזקה המסוגלת לספק את המשאבים; חברה מודרנית מדעית טכנולוגית המסוגלת לספק את משאבי האנוש; לכידות חברתית המספקת את תחושות השייכות; ותמיכה מוסרית ופוליטית של העולם המתקדם; ותבונה לאומית להתפשר עם הניתן להשגה.

10. השאיפה לשלום

למרות הנאמר בסעיף הקודם, קבוצה זו דוגלת בשאיפה בעקשנית ומתמידה להשגת שלום עם שכנינו ושאר מדינות האזור. מעצם הגדרת המטרה כמדינה יהודית דמוקרטית מתחייב צמצום השליטה באוכלוסייה לא יהודית עד המינימום ההכרחי המתחייב מצורכי הביטחון. הגישה הליברלית והכרת זכויות הזולת מחייבות כיבוד זכויות העם הפלסטיני להגדרה עצמית, למדינה פלסטינית, לצד מדינת ישראל. שאיפה זאת לשלום חייבת להיות מלווה בריסון עצמי פרגמטי של שאיפות לאומיות ודתיות.